

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย โดยได้แยกเป็นประเด็นดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น
2. แนวความคิดเกี่ยวกับความรู้
3. แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
4. แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
5. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
6. การพัฒนาโครงการโรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย
7. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. 2540 ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

1.1. ความหมายของความคิดเห็น

นันทนัลลี (Nunnally ,1959 อ้างถึงใน ประภาเพ็ญ สุวรรณ 2520 : 3) ได้ให้ความเห็นว่า ทั้งความคิดเห็นและทัศนคตินั้นเป็นเรื่องของการแสดงออกของแต่ละบุคคลต่อประชาชนทั่วไป ต่อขนบธรรมเนียมประเพณีและการแสดงออกทางความคิดในโลกที่เกี่ยวกับตัวเขาและความคิดเห็นนั้นยังจะใช้ในเรื่องเกี่ยวกับการลงความเห็นและความรู้ ในขณะที่ทัศนคตินั้นใช้กันมากในเรื่องเกี่ยวกับความรู้สึกและความชอบพอ ขณะที่ ประสาท หลักศิลา (2529 : 398 – 399) กล่าวว่า มติหรือความคิดเห็นต่างๆของคนนั้นเกิดจากการพบปะสังสรรค์ประจำวันของคนเรา แต่คนเราก็มีภูมิหลังทางสังคมจำกัดอยู่ ภูมิหลังทางสังคมของแต่ละคนก็ย่อมเป็นผลทำให้คนเรากระทำการตอบสนองต่อเหตุการณ์และเกิดความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์นั้นๆ ในทำนองเดียวกัน อูทัย หิรัญโต (2522 : 80-81) ให้ความเห็นไว้ว่าความคิดเห็นของคนเรามีหลายระดับคืออย่างผิวเผินก็มี อย่าง

ลึกซึ้งก็มี สำหรับความคิดเห็นที่เป็นทัศนคตินั้นเป็นความคิดเห็นที่ลึกซึ้งและติดตัวไปเป็นเวลานาน ความคิดเห็นทั่วๆ ไปซึ่งมีประจำตัวของบุคคลทุกคนเป็นความคิดเห็นที่ไม่ลึกซึ้งและเป็นความคิดเห็นเฉพาะอย่างมีอยู่ระยะสั้น เป็นความคิดเห็นประเภทที่ไม่ตั้งอยู่บนรากฐานของพยานหลักฐานที่เพียงพอแก่การพิสูจน์ได้ เกิดขึ้นได้ง่ายแต่สลายตัวเร็ว

สุชา จันทรเอม (2527 : 8) กล่าวถึงความหมายของความคิดเห็นไว้ว่า เป็นความรู้สึกของบุคคลแต่เป็นลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเท่ากับทัศนคติ คนเราจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันและความคิดเห็นจะเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520 : 3) ได้ให้ความหมายของความคิดเห็นไว้ว่า เป็นการแสดงออกทางด้านทัศนคติอย่างหนึ่ง แต่การแสดงความคิดเห็นมักจะมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบและเป็นส่วนที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาต่อสถานการณ์ภายนอก นอกจากนี้เรื่องเวทย์ แสงรัตนา (2522 : 20) ให้ความหมายของความคิดเห็นว่าเป็นการแสดงออกทางด้านความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยการพูดหรือเขียน โดยอาศัยพื้นฐานความรู้ประสบการณ์และสภาพแวดล้อม การแสดงความคิดเห็นอาจได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่นได้จากแนวความคิด และความหมายดังกล่าว

จึงสรุปได้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางด้านความรู้สึก ความเชื่อและการตัดสินใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยอาศัยพื้นฐานความรู้ การรับรู้ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมในขณะนั้นเป็นพื้นฐาน ซึ่งความคิดเห็นของแต่ละบุคคลอาจเป็นที่ยอมรับ หรือปฏิเสธจากบุคคลอื่นได้

1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็น

ฟอสเตอร์ (Foster, 1952 อ้างถึงใน เรื่องเวทย์ แสงรัตนา, 2522 : 20) ได้กล่าวถึงปัจจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นว่ามีมูลเหตุ 2 ประการ คือ

- 1) ประสบการณ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งของ บุคคล หมู่คณะ เรื่องราวต่าง ๆ หรือสถานการณ์ ความคิดเห็นที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลจากการได้พบเห็น ความคุ้นเคย อาจถือได้ว่าเป็นประสบการณ์ตรง และจากการได้ยินได้ฟัง ได้เห็นรูปถ่ายหรืออ่านจากหนังสือ โดยไม่ได้พบเห็นถือว่าเป็นประสบการณ์ทางอ้อม
- 2) ระบบค่านิยม และการตัดสินใจค่านิยม เนื่องมาจากกลุ่มชนแต่ละกลุ่มมีค่านิยมและการตัดสินใจ ค่านิยมไม่เหมือนกัน คนแต่ละกลุ่มจึงมีความคิดเห็นในสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกัน

ออสแคมป์ (Oskamp, 1977 อ้างถึงใน ประสาท หลักศิลา, 2529 : 398-399) ได้กล่าวสรุปถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดความคิดเห็นไว้ ดังนี้ คือ

- 1) ปัจจัยทางพันธุกรรมและสรีระ คือ อวัยวะต่าง ๆ ของบุคคลที่ใช้รับรู้ความผิดปกติของอวัยวะ ความบกพร่องของอวัยวะสัมผัส ซึ่งมีผลต่อความคิดเห็นที่ไม่ดีของบุคคลภายนอก
- 2) ประสบการณ์โดยตรงของบุคคล คือ บุคคลได้ประสบกับเหตุการณ์ด้วยตนเอง การกระทำด้วยตนเองหรือได้พบเห็นทำให้บุคคลมีความฝังใจและเกิดความคิดต่อประสบการณ์นั้นแตกต่างกัน
- 3) อิทธิพลของผู้ปกครอง คือ เมื่อเป็นเด็ก ผู้ปกครองจะเป็นที่อยู่ใกล้ชิดและให้ข้อมูลแก่เด็กได้มาก ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมและความคิดเห็นของเด็กด้วย
- 4) ทักษะและความคิดเห็นของกลุ่ม คือ เมื่อบุคคลเจริญเติบโตย่อมจะต้องมีกลุ่มและสังคม ดังนั้น ความคิดเห็นของกลุ่มเพื่อน กลุ่มอ้างอิง หรือการอบรมสั่งสอนของโรงเรียน หน่วยงานที่มีความคิดเห็นเหมือนกัน หรือแตกต่างกัน ย่อมมีผลต่อความคิดเห็นของบุคคลด้วย
- 5) สื่อมวลชน คือ สื่อต่าง ๆ ที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของเรา ดังนั้นสื่อเหล่านี้ซึ่งได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร จึงเป็นปัจจัยอันหนึ่งที่มีผลต่อความคิดเห็นของบุคคล

1.3 ความสำคัญของความคิดเห็น

การสำรวจความคิดเห็นเป็นการศึกษาความรู้สึกของบุคคล กลุ่มคน ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ละคนจะแสดงความเชื่อและความรู้สึกใด ๆ ออกมาโดยการพูด การเขียน เป็นต้น การสำรวจความคิดเห็น จะเป็นประโยชน์ต่อการวางนโยบายต่างๆ เพราะจะทำให้การดำเนินงานต่างๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เฟลแมน (Feldman 1971 : 53 อ้างถึงใน สุชา จันทรโสม, 2527 : 5) โครงการพัฒนาใด ๆ ให้สำเร็จและบรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริงแล้ว ควรจะต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชน การเผยแพร่โครงการและการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนต่อโครงการจะก่อให้เกิดผลดี คือ จะช่วยให้โครงการนั้นสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นอันเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ใช้ประเมินค่าของโครงการและทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกในการเข้ามามีส่วนร่วม ทำให้ไม่เกิดการต่อต้าน ถ้าสาธารณชนมีส่วนร่วมหรือมีสิทธิ์แสดงความคิดเห็นในโครงการพัฒนาใดๆ ก็จะทำให้ประชาชนเกิดความสำนึกในการเป็นเจ้าของ เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือรักษาไว้ (ชัยอนันต์ สมุทวนิช , 2537 : 29)

1.4 การวัดความคิดเห็น

ซาโตรอซนี (Zadrozny, 1959 อ้างถึงใน พัทธนี วรกวิน 2526 : 78) กล่าวว่า การวัดความคิดเห็นโดยทั่วไปต้องมีส่วนประกอบ 3 อย่าง คือบุคคลที่ถูกวัด สิ่งเร้าและการตอบสนองซึ่งจะออกมาเป็นระดับสูงต่ำมากน้อย วิธีวัดความคิดเห็นโดยมากจะใช้การตอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์โดยให้ผู้ที่จะตอบคำถามตอบแบบสอบถาม และเบส (Best อ้างถึงใน สุชา จันทร์โอม, 2527 : 8) ได้เสนอแนะว่าวิธีง่ายที่สุดที่จะบอกถึงความคิดเห็นก็คือการแสดงให้เห็นถึงร้อยละของคำตอบของแต่ละข้อความ เพราะจะทำให้เห็นว่าความคิดเห็นออกมาในลักษณะใดและจะทำให้ได้ข้อคิดเห็นเหล่านั้นได้

2. แนวความคิดเกี่ยวกับความรู้

2.1 ความหมายของความรู้

ความรู้เป็นการเรียนรู้ที่เน้นถึงความจำและการระลึกได้และประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นความจำที่เริ่มจากสิ่งที้ง่าย ๆ ที่เป็นอิสระแก่กันไปจนถึงความจำในสิ่งที่ยุ่งยาก ซับซ้อนและมีความหมายแก่กัน (ธวัชชัย ชัยจิรชยากุล, 2534 : 63)

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520 : 16) ให้ความหมายว่าความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้น ซึ่งผู้เรียนเพียงแต่จำได้ อาจจะเป็นโดยการนึกได้หรือโดยการมองเห็นหรือได้ยินความรู้ขั้นนี้ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้างและวิธีการแก้ปัญหาเหล่านี้เป็นต้น ในขณะที่วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523 : 130) ให้ความหมายของความรู้ว่าเป็นพฤติกรรมเบื้องต้นที่ผู้เรียนสามารถจำได้หรือระลึกได้โดยการมองเห็น ได้ยิน ความรู้ในที่นี้ คือ ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ คำจำกัดความ เป็นต้น

ชวาล แพรัตกุล (2526 : 201) ได้ให้ความหมายของความรู้ว่า เป็นการแสดงออกของสมรรถภาพสมองด้านความจำ โดยใช้วิธีระลึกออกมาเป็นหลัก และจิตรา วสุวานิช (2528 : 6) ได้ให้ความหมายของความรู้ว่า เป็นการจำข้อเท็จจริง เรื่องราว รายละเอียด ที่ปรากฏในตำรา หรือสิ่งที่ได้รับการบอกกล่าวได้

สุโท เจริญสุข (2520 : 57) กล่าวว่า ความรู้เป็นรูปแบบของพฤติกรรมหนึ่ง ซึ่งอาจจะเกิดจากการเรียนรู้ ผลของการเรียนรู้ จะออกมาใน 3 รูปแบบของพฤติกรรมคือ

- 1) เกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ
- 2) เกิดความสามารถในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้คล่องแคล่ว ถูกต้อง รวดเร็ว

3) เกิดเป็นความรู้สึกนึกคิดทางด้านอารมณ์ คุณค่า คุณธรรม ความรัก

การเรียนรู้ เกิดจาก ประสบการณ์ 3 ประการ คือ (เจียรศิริ วิวิธศิริ, 2527 : 19 -20)

1) การเรียนรู้จากประสบการณ์ธรรมชาติคือการเรียนรู้จากสภาพธรรมชาติที่มีอยู่

2) การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ทางสังคมที่มีอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวัน เช่น การเรียน

รู้จากการอ่านหนังสือพิมพ์

3) การเรียนรู้จากสถานการณ์ของการเรียนการสอน คือมีผู้แทนจากสถาบันจัดลำดับการเรียนรู้อย่างมีจุดหมายและต่อเนื่อง

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า ความรู้หมายถึงการที่บุคคลสามารถจดจำ รับรู้ข้อมูล ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการค้นคว้า การสังเกตและประสบการณ์ที่ต้องอาศัยเวลา สามารถแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมโดยสามารถสังเกตได้ วัดได้ รับและถ่ายทอดให้บุคคลอื่นรับทราบได้

2.2 การวัดความรู้

การวัดความรู้ เป็นการวัดสมรรถภาพสมองในด้านการระลึกความจำเกี่ยวกับเรื่องราวที่เคยมีประสบการณ์หรือเคยรู้ เคยเห็น เครื่องมือที่ใช้วัดความรู้มีหลายชนิดแต่ละชนิดก็เหมาะสมกับการวัดความรู้ตามคุณลักษณะซึ่งแตกต่างกัน เครื่องมือที่ใช้วัดความรู้มีหลายชนิดที่นิยมใช้กันมาก คือ แบบทดสอบ การวัดความรู้โดยใช้แบบทดสอบนั้น ถือว่าแบบทดสอบเป็นสิ่งเร้า ที่นำไปเร้าผู้ถูกทดสอบให้แสดงอาการตอบสนองออกมาด้วยพฤติกรรมบางอย่างเช่น การพูด การเขียน ท่าทาง ฯลฯ เพื่อให้สามารถสังเกตเห็น หรือสามารถนับปริมาณได้เพื่อนำไปแทนอันดับ หรือคุณลักษณะของบุคคลนั้น ๆ รูปแบบของข้อสอบหรือแบบทดสอบ มี 3 ลักษณะ คือ (ไพศาล หวังพานิช, 2526 : 25 -36)

1) แบบทดสอบปากเปล่าเป็นการทดสอบโดยได้ตอบด้วยวาจา หรือคำพูดระหว่างผู้ทำการสอบ กับผู้สอบโดยตรง หรือบางครั้งเรียกว่า การสัมภาษณ์

2) แบบทดสอบข้อเขียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 แบบคือ

ก. แบบทดสอบความเรียง เป็นแบบที่ต้องให้ผู้ตอบอธิบาย บรรยาย ประพันธ์ หรือวิจารณ์เรื่องราวที่เกี่ยวกับความรู้นั้น

ข. แบบจำกัดคำตอบ เป็นแบบทดสอบที่ให้ผู้ตอบพิจารณาเปรียบเทียบ ตัดสินข้อความ หรือรายละเอียดต่างๆ ที่มีอยู่ 4 แบบ คือ แบบเติมคำ แบบถูกผิด แบบจับคู่ แบบเลือกตอบ

3) แบบทดสอบภาคปฏิบัติ เป็นแบบทดสอบที่ไม่ต้องการให้ผู้สอบตอบสนองออกมาด้วยคำพูด หรือการเขียนเครื่องหมายใด ๆ แต่มุ่งแสดงพฤติกรรมด้วยการกระทำจริง

3. แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่มีผู้สนใจนำมาใช้กันมากและมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม แตกต่างกันไปตามลักษณะรูปแบบ วิธีการ วัตถุประสงค์ ที่นำไปใช้คือ

กรรณิกา ชมดี (2524 : 11) อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การร่วมมือของประชาชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้ามารับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ โดยการทำผ่านกลุ่ม หรือองค์การ เพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

จากรายงานการประชุมของ The Ad Hoc Group of Experts เรื่อง “Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and National Development” ได้รายงานไว้ว่า “คำว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ไม่สามารถให้คำจำกัดความที่ตายตัวได้และมีการให้ความหมายต่าง ๆ กันไปในแต่ละประเทศหรือแม้แต่ภายในประเทศเดียวกัน แต่ที่ประชุมดังกล่าวได้เสนอความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้กว้าง ๆ ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะนำมาซึ่งโอกาสที่ทำให้สมาชิกของชุมชนและสังคม สามารถเข้ามามีส่วนร่วมและอิทธิพลในกระบวนการพัฒนา และในการแบ่งสรรผลของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม ซึ่งหมายถึงการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเท่าเทียมกันในประเด็นของ

- 1) การสนับสนุนกระบวนการพัฒนา
- 2) การแบ่งผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม

3) การตัดสินใจในรูปของการกำหนดเป้าหมาย การวางนโยบาย การวางแผนและการปฏิบัติตามแผน ทั้งในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (Department of International Economic and Social Affairs, 1981 อ้างใน บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์, 2535 : 38)

สหประชาชาติ (United Nations, 1978 อ้างถึงใน ลดาวัลย์ พอใจ, 2536 : 8) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในฐานะที่เป็นกระบวนการในการพัฒนาไว้ว่า คือ การเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้น และมีพลังของประชาชนในระดับต่าง ๆ คือ

1. ในกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรในการให้บรรลุเป้าหมายนั้น

2. ในการปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่าง ๆ โดยสมัครใจ

ส่วนทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527 : 2 -3) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็น อย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม ทั้งนี้โดย

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมศึกษาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้และลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม
4. ร่วมวางแผนนโยบาย แผนงาน หรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชน และรัฐบาล ให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2525 : 166) อธิบายถึงการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความจำเป็นและความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงและความเห็นพ้องต้องกันนั้น จะต้องมากพอที่จะเกิดการริเริ่มทำโครงการเพื่อปฏิบัติภารกิจกล่าวคือ ต้องเป็นความเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติภารกิจนั้นและเหตุผล

เบื้องต้นของการที่คนเราจะรวมกันได้ ควรจะมีการตระหนักว่าการปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยหรือทำในนามกลุ่มนั้นได้ทำผ่านองค์การ ดังนั้นองค์การจะต้องเปรียบเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการได้และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2537 : 17) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ การควบคุมการใช้ การกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ซึ่งในการมีส่วนร่วมนั้น ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดวิถีชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง และการมีส่วนร่วมเป็นการแบ่งอำนาจในการกำหนดนโยบาย และตัดสินใจกำหนดหรือจัดสรรทรัพยากร ซึ่งจะไม่สามารถทำได้โดยขาดความเข้าใจร่วมกันในจิตสำนึกและการประสานงานกัน โดยการร่วมมือกันของบุคคลส่วนใหญ่ที่แสดงออกโดยผ่านกลุ่มตัวแทนในการกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ซึ่งจะทำให้บุคคลและกลุ่มคนสามารถตัดสินใจในสิ่งที่จะกระทบต่อชีวิตเขา โดยเฉพาะผลประโยชน์ที่ควรจะได้รับจากการบริการต่าง ๆ ของรัฐ

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาจึงอาจจะหมายถึงการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาที่ถูกกำหนดขึ้น ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวจะมีผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากร ก่อให้เกิดผู้ได้รับประโยชน์และผู้เสียประโยชน์ โดยอาจจะเข้าร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของการพัฒนาหรือทุกขั้นตอน เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามประสงค์ และเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตในทุก ๆ ด้านของประชาชน

3.2 ที่มาของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความคิดเกี่ยวกับการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนั้น ได้เกิดขึ้นในชุมชนต่าง ๆ ทั่วโลกทั้งซีกโลกตะวันออกและตะวันตก ดังจะเห็นได้จากประเพณีลงแขกซึ่งมีการปฏิบัติในหมู่เกษตรกรทั่วโลก การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดมาจากความคิดสำคัญ 3 ประการคือ (นิรันดร์ จงวุฒิวาศย์, 2527 : 35)

1. ความสนใจและการห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคลซึ่งบังเอิญต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่มวางแผน และลงมือกระทำการร่วมกัน

3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนไปในทิศทางที่ตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอ ที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำการที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

3.3 เงื่อนไขของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปรัชญา เวสาร์ช (2530 : 32-33) กล่าวว่า การพัฒนาต้องเริ่มต้นจากประชาชน และประชาชนต้องช่วยตนเองซึ่งเท่ากับหมายความว่า การที่ประชาชนจะริเริ่มและช่วยตนเองได้นั้น ประชาชนต้องมีโอกาสที่จะเข้ามีส่วนร่วมในกิจการการพัฒนาเสียก่อน กล่าวคือต้องมีเงื่อนไขสำคัญอย่างน้อย 3 ประการดังนี้

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม
2. ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม

หากไม่มีอิสรภาพ ไม่มีความสามารถและไม่มี ความเต็มใจ การมีส่วนร่วมของประชาชนจะไม่เกิดขึ้นเลย นอกจากเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการดังกล่าวแล้ว ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมยังขึ้นกับเงื่อนไขต่อไปนี้

1. ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมก่อนเริ่มกิจกรรม การมีส่วนร่วมจะไม่เหมาะสมในสถานการณ์ฉุกเฉิน
2. ประชาชนต้องไม่เสียเงินทองค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปเขาประเมินผลตอบแทนที่จะได้รับ
3. ประชาชนต้องมีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น
4. ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้ง 2 ฝ่าย
5. ประชาชนต้องไม่รู้สึกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพทางสังคมหากจะมีส่วนร่วม

3.4 รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน

รูปแบบของการมีส่วนร่วมนั้นอาจจำแนกออกได้ 3 ประการ ตามลักษณะของการมีส่วนร่วม ดังนี้ (ปรัชญา เวสารัชช, 2530 : 38)

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรงโดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชนเช่นการรวมกลุ่มเยาวชนกลุ่มต่าง ๆ
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อมโดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น กรรมการของกลุ่มกรรมการหมู่บ้าน
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ตลอดเวลา

3.5 ระดับและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน

โรจน์จรรย์ ด้านสวัสดิ์ (2541 : 4_11-4_12) อธิบายว่าโดยทั่วไประดับหรือขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรจะเริ่มต้นที่การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และค่อย ๆ ยกระดับขึ้นสู่การตัดสินใจในทุกขั้นตอนหรือร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมประเมินผล ซึ่งเป็นความคาดหวังสูงสุดของกระบวนการ ในมุมมองของกลุ่มบุคคลภายนอกระบบเช่นองค์กรของรัฐที่อาจต้องการเข้าไปแทรกแซงการพัฒนาอาจมองระดับการมีส่วนร่วมเป็นขั้นตอนที่ต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุความคาดหวังสุดท้ายอย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่มุมมองของสมาชิกภายในระบบ อาจต้องการจะมีส่วนร่วมในระดับสูงสุด หรือในขั้นตอนสุดท้ายโดยไม่สนใจขั้นตอนอื่น ๆ ซึ่งสามารถดำเนินการได้สำหรับกิจกรรมบางประเภทเท่านั้น ระดับการมีส่วนร่วม วิธีการมีส่วนร่วม และกลไกการมีส่วนร่วม แสดงไว้ในตาราง 1

ตาราง 1 ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน	วิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน	กลไก/เครื่องมือของการมีส่วนร่วม
1 การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	การติดตามข้อมูล ข่าวสาร จากสื่อต่าง ๆ	กลไก/เครื่องมือของการมีส่วนร่วม การพัฒนาระบบข้อมูล/การประชาสัมพันธ์/สื่อสารมวลชนประเภทต่าง ๆ
2 การเสนอข้อมูลความคิดเห็น	การให้ข้อมูลความคิดเห็นผ่านสื่อต่าง ๆ ผ่านตัวแทน ผ่านแบบสอบถาม / การสัมภาษณ์	การสำรวจ(ความคิดเห็น) สาธารณะ การสัมภาษณ์ ออกแบบสอบถาม การศึกษากระทบทางสังคม
3 การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น	การติดตาม/รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ร่วมคิดและเสนอข้อมูล/แลกเปลี่ยนข้อมูล /ความคิดเห็นผ่านจดหมายข่าว /ที่ประชุมหรือคณะทำงาน	การปรึกษาหารืออย่างไม่เป็นทางการ การประชุมรับฟังความคิดเห็น - การประชุมระดับชุมชน - การประชุมประชาพิจารณ์
4 การเจรจาต่อรอง	การติดตาม / รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ร่วมคิด เสนอข้อมูลความคิดเห็น จัดสรรประโยชน์ และผลักดันข้อเสนอลือเลือก ผ่านคนกลางที่ ประชุมหรือคณะทำงานเพื่อให้แต่ละฝ่ายได้ รับประโยชน์ที่สามารถรับได้	การเจรจาต่อรอง
5 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในบาง ขั้นตอน	การติดตาม/รับข้อมูลข่าวสาร ร่วมคิดเสนอ ข้อมูลความคิดเห็น และร่วมตัดสินใจใน บางขั้นตอนของกระบวนการวางแผน / การ จัดการผ่านที่ประชุม หรือคณะทำงานระดับ นโยบาย / ตัดสินใจ เพื่อรักษาผลประโยชน์ ในระดับที่เหมาะสมของแต่ละฝ่าย	การประชุมในระดับตัดสินใจ
6 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทุก ขั้นตอน	การติดตาม/ รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ร่วมคิด เสนอข้อมูลความคิดเห็น และร่วมตัดสินใจ ในทุกขั้นตอน ของกระบวนการวางแผน/ การจัดการผ่านที่ประชุม หรือคณะทำงาน ระดับนโยบาย / ตัดสินใจเพื่อรักษาผล ประโยชน์ในระดับที่เหมาะสมของแต่ละ ฝ่าย	การประชุมในระดับตัดสินใจ
7 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ	การร่วมดำเนินโครงการ ตลอดจนกิจกรรม ต่าง ๆ ซึ่งผ่านขั้นตอนที่ได้มีการตัดสินใจ ร่วมกัน เพื่อให้บรรลุประโยชน์ในระดับที่ เหมาะสมของแต่ละฝ่าย	การจัดทำแผนงาน จัดหาทรัพยากร แบ่งงาน และปฏิบัติงานตามแผน
8 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	การร่วมติดตาม ตรวจสอบผลการปฏิบัติ การ หรือการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่ ทุกคนเห็นชอบร่วมกันเพื่อตรวจสอบการ บรรลุประโยชน์ในระดับที่เหมาะสมซึ่งแต่ ละฝ่ายคาดหวังไว้	การประชุมประเมินผลการปฏิบัติงาน

4. แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

4.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เป็นกิจกรรมที่จัดให้มีขึ้นในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชนตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสามารถเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น นำเสนอข้อมูล ข้อโต้แย้งหรือข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

การจัดการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศต่างๆ มีความแตกต่างกัน โดยอาจจะเกิดจากระบบการเมืองที่แตกต่างกัน การกระจายอำนาจของประชาชนที่มีส่วนต่อการตัดสินใจในปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาเปรียบเทียบโดยสถาบันนโยบายศึกษา (2539 : 2_2-2_49) พบว่าประเทศที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่จะเป็นประเทศในแถบตะวันตกเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา และแคนาดา

4.1.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ออกกฎหมายรับรองสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดว่าภาครัฐต้องเปิดเผยข้อมูลรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมต่อสาธารณะ เพื่อให้ประชาชนมีสิทธิแสดงความคิดเห็นต่อรายงานดังกล่าว และต้องผนวกความเห็นของประชาชนไว้ในรายงานดังกล่าวด้วย บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำและพิจารณาผลกระทบสิ่งแวดล้อม สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การรับรู้ข่าวสารในขั้นริเริ่มโครงการ โดยหน่วยงานรัฐบาลกลางที่ริเริ่มโครงการจะประเมินว่าต้องมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมหรือไม่ แล้วแจ้งให้สาธารณชนทราบ
2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาขอบเขตการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เมื่อหน่วยงานพิจารณาว่าโครงการต้องมีการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะต้องประกาศให้ประชาชนทราบถึงลักษณะโครงการ เวลาและสถานที่ในการจัดทำขอบเขตการศึกษา ตลอดจนวิธีการติดต่อที่สามารถหาข้อมูลเพิ่มเติม

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาร่างรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยประชาชนที่อาจจะได้รับผลกระทบ องค์กรเอกชน หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการและกลุ่มอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องจะได้รับร่างรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมีเวลาศึกษารายงาน 45-60 วัน เพื่อให้ข้อคิดเห็นและจัดทำความคิดเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรในประเด็นผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อเสนอต่อเจ้าของโครงการและควรให้ความเห็นในภาพรวมด้วยว่าเห็นด้วยกับโครงการหรือไม่

4. การมีส่วนร่วม ในการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยหน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะผนวกความคิดเห็นของประชาชนไว้ในส่วนท้ายของรายงาน และอาจจัดให้มีการทำประชาพิจารณ์เพื่อรับฟังความคิดเห็นด้วย

5.การมีส่วนร่วมของประชาชนในการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ เจ้าของโครงการต้องดำเนินการเกี่ยวกับการมาตรการลดผลกระทบด้วยตามที่ระบุไว้ในรายงาน ประชาชนสามารถร้องขอที่จะทราบถึงควมคืบหน้าด้านการติดตามผลของเจ้าของโครงการได้

4.1.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในแคนาดา

ในประเทศแคนาดาประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็น 4 ขั้นตอนโดยสรุปดังนี้

1. ขั้นริเริ่มโครงการ หลังจากเจ้าของโครงการเสนอโครงการ หน่วยงานระดับรัฐบาลกลาง (EPA) จะประกาศแต่งตั้งคณะผู้ชำนาญการทำหน้าที่พิจารณาจัดทำรายงาน

2. ขั้นการจัดทำขอบเขต และ แนวทางการศึกษาถือเป็นขั้นตอนแรกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ โดยจัดให้ประชาชนเข้ามาแสดงความคิดเห็นต่อขอบเขตการศึกษา และมีรายงานเป็นลักษณะอักษร

3.ขั้นตอนการจัดทำร่างรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนนี้เป็นลักษณะการปรึกษาหารือ ซึ่งประชาชนสามารถทราบความคืบหน้าและแสดงความคิดเห็นต่อโครงการ

4. ขั้นตอนการจัดทำและพิจารณาร่างรายงานการประเมินผลกระทบ เจ้าของโครงการต้องจัดส่งรายงานฉบับสรุปที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นให้กับประชาชนอ่านก่อนที่จะรับฟังความคิดเห็นอย่างเป็นทางการ

ในประเทศอื่น ๆ เช่นประเทศนิวซีแลนด์และออสเตรเลีย ก็ได้มีการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม แม้ขั้นตอนต่างๆ จะแตกต่างกันไป แต่กระบวนการการมีส่วนร่วมก็มีขั้นตอนที่คล้ายคลึงกันซึ่งสถาบันนโยบายศึกษา (2539 :2_49) ได้สรุปขั้นตอนและกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ดังตาราง 2

ตาราง 2 สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศต่าง ๆ

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม	สหรัฐอเมริกา	แคนาดา	นิวซีแลนด์	ออสเตรเลีย	เกณฑ์ธนาคารโลก
1. กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง มีการระบุการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ในกฎหมาย	มีการกำหนดการมีส่วนร่วมไว้ในกฎหมาย National Environment Policy Act 1970	มีการระบุไว้ใน The Environment Assessment and Review Process 1974	มีการกำหนดไว้ใน Resource Management Act 1991	มีการกำหนดการมีส่วนร่วมของไว้ใน Environmental Protection Act 1974	มีการระบุไว้ใน World Bank Policy เป็นเงื่อนไขสำหรับการกู้ยืมเงินสำหรับโครงการ
2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมขั้นต้น (IEE) - การจัดทำ IEE - การพิจารณา TOR	รัฐจะเป็นผู้พิจารณา IEE และเป็นผู้ตัดสินใจว่าควรจะมีการจัดทำรายงาน EIA ต่อหรือไม่ ประชาชนมีสิทธิเรียกร้องให้มีการทบทวนการตัดสินใจ	ภายหลังจากมีการเสนอโครงการทาง Federal Environment Assessment Review Office จะจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นต่อ TOR	จะต้องมีการปรึกษาหารือกับประชาชนเพื่อพิจารณาร่วมกันเกี่ยวกับ Scoping และ TOR	มีการจัดทำ Notice of Intention บังชี้ถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รัฐมีหน้าที่พิจารณาว่าต้องทำ EIS หรือ PER หรือไม่	จะต้องมีการเปิดเผยข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นให้ประชาชนเข้ามาแสดงความความคิดเห็นต่อกรอบการจัดทำรายงาน
3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำร่างรายงาน EIA (Draft EIA)	ประชาชนจะได้รับรายงานฉบับแก้ไข และมีเวลา 45-60 วันในการแสดงความคิดเห็นกลับไปยังหน่วยงาน	ให้มีการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบและเปิดรับฟังความเห็น	จะต้องมีการเปิดเผยข้อมูลและจัดรับฟังความคิดเห็น	ประชาชนจะพิจารณาร่างรายงาน EIS หรือ PER 28 วัน โดยข้อคิดเห็นจะใช้ในการปรับปรุงร่างรายงาน	ระบุให้ระลอกนี้จะต้องสอบถามความคิดเห็นของประชาชนต่อร่างรายงาน EIA

ตาราง 2 (ต่อ)

การประเมินผล กระทบสิ่งแวดล้อม	สหรัฐอเมริกา	แคนาดา	นิวซีแลนด์	ออสเตรเลีย	เกณฑ์ธนาคารโลก
4. การมีส่วนร่วม ของประชาชนใน การจัดทำรายงาน EIA (Final EIA)	ประชาชนจะได้รับ รายงานฉบับแก้ไข และมีเวลา 30-60 วันในการพิจารณา และประชาชนอาจมี การรณรงค์เพื่อได้ แย้งผลการพิจารณา	ให้มีการเปิดเผยข้อ มูลเกี่ยวกับผล กระทบและเปิดรับ ฟังความเห็น	จะต้องมีการเปิดเผย ข้อมูลและจัดรับฟัง ความคิดเห็น อย่าง เป็นทางการและรวม เป็นส่วนหนึ่งของราย งานแต่การตัดสินใจ เป็นของ สภาท้องถิ่น	ประชาชนมีสิทธิ ให้ความคิดเห็น ต่อรายงาน EIS ภายใน 42 วัน ภายใต้อาจอาจมีการ จัดประชุมรับฟัง ความคิดเห็น	จะต้องมีการเปิดเผย ข้อมูล และรับฟัง ความคิดเห็นต่อ ราย งาน EIA
5. การมีส่วนร่วม ของประชาชนชั้น Post EIA	ประชาชนมีสิทธิรับ ทราบความคืบหน้า ของโครงการ และ หากไม่พอใจต่อ มาตรการชดเชย สามารถให้มาตรการ ทางศาลได้	การตัดสินใจในโครง การจะเป็นหน้าที่ของ รัฐมนตรี แต่ในระยะ เวลาก่อสร้างประชา ชนมีสิทธิจะทราบ ความคืบหน้าของ โครงการได้	ประชาชนอาจเรียก ร้องผ่านผู้แทนให้เข้า มาตรวจสอบ	ประชาชนมีสิทธิ จะทราบความ คืบหน้าของโครง การ	ประชาชนต้องเข้าไป มีส่วนร่วมในการ ตรวจสอบและ ประเมินโครงการ

ที่มา : สถาบันนโยบายศึกษา (2539)

4.1.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบบึงสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็น 4 แนวทาง (สถาบันนโยบายศึกษา, 2539 :1_9 -1_29) คือ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่กฎหมายรับรองสิทธิ ให้ประชาชนมีสิทธิรับรู้ข้อมูล แสดงความคิดเห็นหรือทำการฟ้องร้องได้ เช่นพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518 รับรองสิทธิแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการกำหนดผังเมืองให้เข้ามารับรู้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 โดยยกตัวอย่างกรณีของ ดร. พันธุ์ ทศนิยานนท์ และประชาชนได้ร่วมกันฟ้องร้องนายกรัฐมนตรีและคณะรวม 7 คน ในข้อหาละเมิดต่อพระราชบัญญัติสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ในการที่อนุญาต

ให้นำเอาพื้นที่สีเขียวในชอยอารี มาใช้เป็นพื้นที่สร้างอาคารที่ทำการของกรมประชาสัมพันธ์และกรมสรรพากร นับเป็นคดีแรกที่มีการยื่นฟ้อง โดยอาศัยพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ในกรณีนี้อาจจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม แต่สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งระหว่างรัฐและประชาชนอันเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรที่ดินที่มีผลต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกรณีที่หน่วยงานของรัฐ ได้จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้มีหลายรูปแบบ คือ

- การมีส่วนร่วมโดยประชาชนเรียกร้องให้รัฐต้องเปิดเวทีในการรับฟังความคิดเห็นและนำเสนอข้อมูลต่อประชาชน ในกรณีเช่นนี้ส่วนใหญ่จะทำภายหลังที่ได้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงระหว่างรัฐกับประชาชน เช่น กรณีของเขื่อนน้ำโจน เขื่อนปากมูล และกรณีชุมชนบ้านครัว เป็นต้น

- การมีส่วนร่วมจากการริเริ่มของหน่วยงานเจ้าของโครงการ หรือการจัด Technical Hearing เช่น โครงการเขื่อนแควน้อย จังหวัดพิษณุโลก ของกรมชลประทาน

- การมีส่วนร่วมที่จัดโดยฝ่ายการเมือง ซึ่งมีกรณีศึกษาคือการใช้อำนาจของกรรมาธิการติดตามผลการปฏิบัติตามมติของสภาผู้แทนราษฎรเข้าไปรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ในกรณีโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำยม

3. การมีส่วนร่วมของประชาชน ในรูปแบบการจัดประชุมรับฟังเพื่อความคิดเห็นทางเทคนิค (Technical Hearing)

การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้จะใช้ในการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมเป็นผู้รับผิดชอบและจะจัดเฉพาะโครงการที่มีขนาดใหญ่และมีผลกระทบสูง เปิดโอกาสให้นักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชนบางส่วนเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นได้ ก่อนที่จะตัดสินใจอนุมัติ/ไม่อนุมัติรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เช่น โครงการรถไฟฟ้ามหานคร โครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำสงครามของกรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน โครงการเขื่อนลำตะคอง เป็นต้น

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบการรับฟังความคิดเห็นเบื้องต้นโดยบริษัทที่ปรึกษาจัดให้มีการสัมภาษณ์/การตอบแบบสอบถาม

การมีส่วนร่วมแบบนี้บริษัทที่ปรึกษาจะนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวกับโครงการ ลักษณะของโครงการและวัตถุประสงค์ของโครงการให้ประชาชนในพื้นที่ได้ทราบ ในขณะที่เดียวกันจะสอบถามความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อโครงการ ความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อผล

กระทบในด้านต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทของโครงการ การสัมภาษณ์ การตอบแบบสอบถาม จะใช้การสื่อสารสองทางคือใช้รูปแบบการจัดการประชุมกลุ่มย่อยในพื้นที่ระหว่างผู้ได้รับผลกระทบกับผู้ศึกษาผลกระทบ และการสอบถามความคิดเห็นด้วยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล หรือโดยการสุ่มตัวอย่างประชนในพื้นที่/ชุมชน/หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ

4.2 รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

สถาบันนโยบายศึกษา (2539 : 3_10-3_14) ได้ประมวลแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ประเทศต่าง ๆ ออกเป็น 5 รูปแบบคือ

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information)

การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบและบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และต้องแจ้งก่อนที่มีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2. การปรึกษาหารือ (Public Consultation)

เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประกอบการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและควรจัดก่อนที่จะมีการเสนอผลการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting)

เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่พบเห็นได้บ่อย เป็นการประชุมให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรืออาจได้รับผลกระทบหากมีการดำเนินโครงการได้มีส่วนร่วม โดยหน่วยงานเจ้าของโครงการและผู้มีอำนาจตัดสินใจ เปิดให้มีเวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจและค้นหาเหตุและผลที่จะดำเนินโครงการหรือไม่ดำเนินโครงการในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งจะดำเนินการได้หลายรูปแบบ ได้แก่

- การประชุมระดับชุมชน (Community Meeting)

การจัดประชุมลักษณะนี้ควรจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยเจ้าของโครงการจะส่งตัวแทนเข้าร่วมเพื่ออธิบายถึงลักษณะโครงการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมซักถาม ซึ่งในพื้นที่โครงการอาจมีชุมชนย่อยได้รับผลกระทบหลายชุมชน การจัดประชุมนอกจากจะจัดในระดับชุมชนย่อยแล้ว อาจจัดในระดับที่กว้างขวางขึ้นรวมหลาย ๆ ชุมชนอีกครั้งหนึ่ง

- การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing)

เป็นการประชุมโดยเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วยอธิบายซักถาม และให้ความคิดเห็นต่อรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการ การประชุมอาจจัดในที่สาธารณะทั่วไป ผู้เชี่ยวชาญทั้งของโครงการและภาครัฐจะเข้าร่วมในการหารือนี้ และนำเสนอต่อสาธารณะและผู้เข้าร่วมประชุมด้วย

- การประชุมประชาพิจารณ์ (Public Hearing)

การประชุมลักษณะนี้เป็นการเสนอข้อมูลจากทั้งสองฝ่ายคือเจ้าของโครงการและผู้รับผลกระทบ การประชุมจะต้องเปิดกว้างและเจ้าของโครงการต้องเปิดเผยข้อมูลอย่างไม่มีการปิดบัง คณะกรรมการจัดการประชุมจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับกันได้ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจนและแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบทั่วกันซึ่งอาจร่วมกันกำหนดขึ้น รูปแบบการประชุมควรจะเป็นในลักษณะไม่เป็นทางการมากนักและไม่เกี่ยวข้องกับนัยของกฎหมายที่จะต้องมีการชี้ขาดเหมือนการตัดสินในทางกฎหมาย การจัดประชุมจึงอาจจัดในเวลาหลายวันและไม่จำเป็นจะต้องจัดเพียงครั้งเดียวและสถานที่เดียวตลอดไป สามารถเปลี่ยนไปตามพื้นที่โครงการได้ตามความเหมาะสม

4. การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)

เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในทางปฏิบัติที่จะให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้นๆ อาจดำเนินการให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบเลือกตัวแทนไปเป็นคณะกรรมการคณะใดคณะหนึ่งซึ่งจะมีอำนาจในการตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้น ๆ เช่น อาจเป็นสภาที่ปรึกษาหรืออาจเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา รวมทั้งการได้รับคัดเลือกในฐานะที่เป็นตัวแทนขององค์กรที่ทำหน้าที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่ ประชาชนจะมีบทบาทชี้้นำการตัดสินใจได้เพียงใดก็ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการพิเศษนั้น ๆ ว่าจะมีการวางน้ำหนักของประชาชนไว้เพียงใด

5. การใช้กลไกทางกฎหมาย

เป็นการเรียกร้องสิทธิของประชาชนอันเนื่องมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรมซึ่งมักใช้เมื่อหมดช่องทางอื่นในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองคิดว่าจะได้รับหรือเพื่อพิทักษ์สิทธิโดยอาศัยมาตรการทางกฎหมาย วิธีการนี้อาจยึดเยื้อต่อการดำเนินโครงการหรือการยุติโครงการ ประชาชนเองบางครั้งก็ไม่อยู่ในฐานะที่จะดำเนินการฟ้องร้องเพราะนอกจากจะเสีย

เวลาแล้วยังต้องมีภาระค่าใช้จ่าย รวมทั้งมีภาระในการแสวงหาข้อมูล การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ จึงไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในเชิงป้องกันแก้ไข

4.3 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม มีหลายประการ (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2539 : 11-12) ดังนี้

1. ทำให้ทุกฝ่าย โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่โครงการ/ประชาชนที่ได้รับผลกระทบได้รับทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการ
2. ทำให้ทุกฝ่ายโดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่โครงการ/ประชาชนที่ได้รับผลกระทบได้รับทราบถึงผลกระทบที่อาจจะเกิด ใครที่จะได้รับผลกระทบ ได้รับผลกระทบในลักษณะใดและมีมาตรการในการแก้ไขหรือลดผลกระทบ
3. ทำให้ทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในพื้นที่โครงการ/ประชาชนที่ได้รับผลกระทบสามารถที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูล ข้อโต้แย้งต่อแนวทาง ขอบเขตของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
4. ช่วยสร้างความมั่นใจ ลดข้อขัดแย้งอันเนื่องมาจากโครงการเพราะประชาชนสามารถรับทราบข้อมูล แสดงความคิดเห็น ทักเตือน ข้อโต้แย้งต่อโครงการได้ในทุกขั้นตอนของการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยสามารถกระทำได้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการเขียนจดหมาย การเข้าร่วมประชุม การให้ข้อคิดเห็นผ่านตัวแทน
5. ทำให้ทราบข้อคิดเห็นของประชาชน ทำให้ได้รับข้อมูลรอบด้าน ซึ่งจะทำให้การตัดสินใจต่างๆเกี่ยวกับโครงการต้องกระทำอย่างรอบคอบยิ่งขึ้น

4.4 การจำแนกผู้มีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2539 : 12-13) ได้จำแนกผู้มีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เป็น 7 กลุ่ม คือ

1. ผู้รับผลกระทบ

"กลุ่มผู้เสียประโยชน์" เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากโครงการในด้านลบ เช่น เป็นผู้สูญเสียที่ทำกิน กลุ่มนี้จะต้องเป็นกลุ่มที่ได้รับน้ำหนักมากที่สุดในการประเมินผลกระทบและการจัดการการมีส่วนร่วม

"กลุ่มผู้ได้ประโยชน์" เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากโครงการในด้านบวก เช่น โรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้ประโยชน์กระแสไฟฟ้าจากการสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าหรือประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมายของเขื่อนเพื่อการชลประทาน

เนื่องจากกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่จะได้รับประโยชน์ จึงอาจถือได้ว่าประโยชน์ของกลุ่มนี้ได้รับการพิทักษ์และนำเสนอโดยเจ้าของโครงการแล้วไม่จำเป็นต้องเป็นช่องทางการมีส่วนร่วมให้เป็นพิเศษกว่ากลุ่มอื่น ๆ

2. หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในที่นี้หมายถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ได้แก่

- เจ้าของโครงการในที่นี้อาจหมายถึงหน่วยงานราชการ/รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานเอกชน
- บริษัทที่ปรึกษา ในที่นี้หมายถึงรวมถึงมหาวิทยาลัยและบริษัทเอกชนที่จดทะเบียนไว้กับทางสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการนั้นตามข้อตกลงกับเจ้าของโครงการ

3. หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

- กองวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม
- ผู้ชำนาญการหรือคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
- หน่วยงานที่มีหน้าที่ตัดสินใจอนุมัติโครงการ เช่น คณะรัฐมนตรี / รัฐมนตรีและหน่วยงานที่มีอำนาจออกใบอนุญาตต่าง ๆ

4. หน่วยงานราชการในระดับต่าง ๆ

ในที่นี้รวมถึงหน่วยงานทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเช่น กรมชลประทาน กรมป่าไม้ หน่วยงานบริหารและพัฒนาในพื้นที่

5. องค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษาภายในท้องถิ่นในระดับอุดมศึกษาและนักวิชาการอิสระ

- กลุ่มองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม ในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นองค์กรที่ได้จดทะเบียนกับทางกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพืชพรรณแห่งประเทศไทย

- องค์กรพัฒนาเอกชน ในที่นี้หมายถึงกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่หรือเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ เช่น หอการค้า ชมรมตุนก กลุ่มองค์กรเอกชนในระดับรากหญ้า เช่น ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา

- สถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาในที่นี้หมายถึง สถาบันการศึกษาภายในพื้นที่โครงการ หรือสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

- นักวิชาการอิสระ ในที่นี้จะรวมถึงผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านและนักวิชาการจากภายนอก ซึ่งมิได้จัดทำหรือพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

6. สื่อมวลชน

สื่อมวลชนในที่นี้รวมถึงสื่อในแขนงต่าง ๆ ทั้งระดับท้องถิ่นและส่วนกลาง ซึ่งมีบทบาทในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการ ผลกระทบของโครงการและความก้าวหน้าในการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

7. ประชาชนทั่วไป

ประชาชนทั่วไปในที่นี้หมายถึง "สาธารณชน" ที่มีความต้องการและสนใจในโครงการ จะมีบทบาทในฐานะผู้สังเกตการณ์ พยานร่วมรับฟังข้อมูล

5. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

5.1 กระบวนการและขั้นตอนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นการวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งหรือข้อขัดแย้งด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ที่อาจมีผลต่อความเป็นไปได้ (หรือความเป็นไปไม่ได้) ของโครงการ โดยจะวิเคราะห์และประเมินถึงผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่โครงการ อาจจะทำให้เกิดต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและชุมชนโดยรอบ ตลอดจนต่อโครงการพัฒนาอื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียง อาจถือได้ว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เป็นการทำให้ความจริงปรากฏ เพื่อให้ทุก ๆ ฝ่ายสามารถรู้ล่วงหน้าถึงผลกระทบ และแนวทางปรับปรุงรูปแบบโครงการ ตลอดจนช่วยในการกำหนดมาตรการลดผลกระทบ และแนวทางปรับปรุงรูปแบบโครงการเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ และเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลสูงสุด

ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบ คือ สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ ด้านชีวภาพและด้านสังคม โดยสิ่งแวดล้อมกายภาพหมายถึงสิ่งที่ไม่มีชีวิตเช่น ทรัพยากรดิน ทรัพยากรธรณี ภูมิประเทศ ทรัพยากรน้ำ คุณภาพน้ำ คุณภาพอากาศ เป็นต้น สิ่งแวดล้อมด้านชีวภาพหมายถึงสิ่งที่มีชีวิตได้แก่พืชและสัตว์ทั้งที่อยู่บนบกและอยู่ในน้ำ ส่วนสิ่งแวดล้อมด้านสังคมแบ่งตามที่สำคัญนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เป็น คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์และคุณภาพชีวิต

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมี 3 ระดับคือระดับนโยบาย ระดับโปรแกรม และระดับโครงการ โดยทั่วไปจะสอดคล้องกับขอบเขตของพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบ ซึ่งการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับโครงการเช่น เขื่อน ถนน โรงแรมและท่าเรือ เป็นต้น การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ (ฉัตรไชย รัตนไชย, 2546 : 1-21)

1. Screening เป็นการกรองกรองว่ากิจกรรมใดบ้างที่ควรทำการศึกษาเพื่อประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมซึ่งประเทศไทยได้กำหนดรายการไว้ในประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจนว่ากิจกรรมใดบ้างที่ต้องมีการศึกษาเพื่อประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

2. Scoping การกำหนดกรอบการศึกษา โดยกำหนดประเด็นสำคัญที่ควรเน้นในการศึกษาแต่ละครั้ง โดยกำหนดเป็นประเด็นหลักและประเด็นรอง หลังจากได้กำหนดกรอบของการศึกษาก็ทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อจะตอบคำถามเหล่านี้

- กิจกรรมหรือโครงการพัฒนาที่กล่าวถึงจะก่อให้เกิดผลกระทบอะไรบ้าง
- ขอบเขตของผลกระทบ จะมากน้อยแค่ไหน
- ผลกระทบเหล่านั้นสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมและมนุษย์มากน้อยเพียงใด
- เราจะทำอย่างไรกับผลกระทบดังกล่าวได้บ้าง (เพื่อลดผลกระทบ)
- ทำอย่างไร จึงจะสามารถสื่อให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทราบถึงผลกระทบและมาตรการต่าง ๆ ที่ควรทำ

3. Identification การระบุประเด็นผลกระทบสิ่งแวดล้อม เป็นการพยายามตอบคำถามว่ากิจกรรมหรือโครงการพัฒนาเหล่านั้นจะก่อให้เกิดผลกระทบอะไรตามมาบ้าง โดยการกำหนดกรอบการศึกษาให้มีเพียงประเด็นหลักๆที่จะต้องประเมินผลกระทบในรายละเอียด ซึ่งอาจทำโดยการพิจารณาเปรียบเทียบกับการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการอื่นที่มีลักษณะคล้ายกัน หรือโดยการสำรวจสอบถามทั้งฝ่ายผู้สร้างผลกระทบและฝ่ายรับผลกระทบในโครงการนั้น ๆ

4. Prediction การทำนายผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อจะตอบว่าขอบเขตของผลกระทบมากน้อยแค่ไหนโดยอธิบายถึงลักษณะของเหตุและผลของผลกระทบ ขนาดมิติอื่นๆ ของผลกระทบ รวมทั้งผลกระทบต่อเนื่อง ซึ่งการทำนายอาจให้คำตอบเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพขึ้นอยู่กับลักษณะของผลกระทบ

5. Evaluation การประเมินผลกระทบเพื่อที่จะบอกได้ว่าผลกระทบเหล่านั้นรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อมและมนุษย์มากน้อยเพียงใด โดยทั่วไปจะใช้วิธีการดังนี้

- เปรียบเทียบกับบทบัญญัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ ค่ามาตรฐาน
- ปรึกษากับผู้มีอำนาจตัดสินใจที่เกี่ยวข้อง
- อิงกับเกณฑ์ต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้เช่นเขตป่าสงวน ชนิดพันธุ์ที่หายาก
- อิงกับนโยบายรัฐ ชุมชนหรือวิถีชีวิต
- อิงกับการยอมรับของชุมชน และสังคมทั่วไป

6. Mitigation measures การกำหนดมาตรการป้องกันผลกระทบ ในกรณีที่เกิดผลกระทบเหล่านั้นสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมและมนุษย์ จึงต้องกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันและแก้ไขหรือบรรเทาผลกระทบอันอาจเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งโดยทั่วไป จะมี 2 แบบ ได้แก่ มาตรการแบบโครงสร้างคือการลงทุนก่อสร้างขึ้นวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันแก้ไขหรือบรรเทาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและมาตรการแบบไม่ใช่โครงสร้าง ซึ่งหมายถึง การใช้นโยบาย แนวทางปฏิบัติเพื่อบรรเทาและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม (2453 :13-15) ได้สรุปถึงกระบวนการและขั้นตอนประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งหลาย ๆ ประเทศที่มีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่ามีขั้นตอนและวิธีการคล้ายกัน ดังนี้

1. การเลือกที่ตั้งโครงการ (Site selection)

การทำโครงการหรือกิจการใด ๆ ไม่ว่าจะดำเนินการโดยรัฐหรือเอกชน จำเป็นต้องมีการเลือกที่ตั้งโครงการก่อน ซึ่งมีการพิจารณากันอย่างถี่ถ้วนถึงความเหมาะสมด้านสภาพแวดล้อม และความคุ้มทุนทางเศรษฐศาสตร์และในกรณีที่มีแนวทางเลือกที่ตั้งหลายทาง จะต้องนำเสนอข้อมูลรายละเอียดของพื้นที่ทั้งหมดมาคัดเลือกหาพื้นที่ที่มีความเหมาะสมที่สุด เมื่อได้ที่ตั้งโครงการที่เหมาะสมแล้ว เจ้าของโครงการจะจ้างบริษัทที่ปรึกษา ศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ และออกแบบโครงการ เพื่อกำหนดรายละเอียดของโครงการ และเสนออนุมัติโครงการต่อไป

2. การกลั่นกรองโครงการ (Screening process)

หลังจากทำการศึกษาเพื่อเลือกที่ตั้งโครงการแล้ว เจ้าของโครงการจะต้องเสนอ ลักษณะโครงการเพื่อขออนุญาตประกอบการต่อผู้มีอำนาจอนุมัติ โดยในขั้นตอนนี้จะมีผู้กั้นกรงโครงการเป็นผู้พิจารณารายละเอียดโครงการว่า โครงการที่เสนอมาจะก่อให้เกิดผลกระทบมากน้อยเพียงใด และต้องทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมหรือไม่ และในกรณีที่พิสูจน์ได้ว่าโครงการดังกล่าวจะเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือมาตรการที่ควบคุมแก้ไขผลกระทบได้จริง ก็อาจทำรายงานศึกษาผลกระทบเบื้องต้น (IEE) และอนุมัติให้ดำเนินกิจการได้ แต่ถ้าไม่สามารถพิสูจน์ระดับของผลกระทบได้ ก็ต้องทำรายงานศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้พิจารณาต่อไป

3. การทำขอบเขตการศึกษา (Scoping process)

เมื่อจะศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการหรือกิจการใด ๆ จะต้องมีการทำขอบเขตการศึกษา โดยพิจารณาประเด็นที่จะศึกษาให้ครอบคลุมผลกระทบทุกด้าน ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนแนวทางและมาตรการเพื่อป้องกันและแก้ไขผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

4. การศึกษาและทบทวนโครงการ (Review process)

ขั้นตอนนี้จะเป็นการศึกษารายละเอียดและผลกระทบของโครงการ ตามขอบเขตการศึกษาที่ได้กำหนดไว้โดยทั่วไปจะประกอบด้วย รายละเอียดโครงการ,รายละเอียดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมปัจจุบันซึ่งได้แก่ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์และคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต, การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบให้ผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบจากการไม่มีโครงการหรือสภาพปัจจุบันก่อนมีโครงการเปรียบเทียบกับเมื่อมีโครงการ โดยวิเคราะห์ผลกระทบ 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงการก่อสร้างและเมื่อก่อสร้างเสร็จและเปิดดำเนินโครงการแล้ว การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะพิจารณาประเด็นที่คาดว่าจะเกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมปัจจุบันจากลักษณะหรือรายละเอียดของโครงการ

5. การเผยแพร่สู่สาธารณะ (Public hearing)

เมื่อศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการเสร็จแล้ว จะต้องเผยแพร่ผลการศึกษาสู่สาธารณะชน เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมแสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่อโครงการ ตลอดจนหาแนวทาง มาตรการแก้ไขที่เหมาะสมในกรณีที่เกิดผลกระทบต่อชุมชน

6. ขั้นการตัดสินใจ (Decission making)

การตัดสินใจอนุมัติหรือไม่อนุมัติโครงการให้ดำเนินการก่อสร้าง โครงการจะเกิดขึ้นเมื่อรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการผู้พิจารณา รายงาน โดยหน่วยงานอนุญาตจะออกใบอนุญาตเพื่อประกอบการให้แก่เจ้าของโครงการ หรือกิจการ ซึ่งเจ้าของโครงการสามารถ เริ่มก่อสร้างได้ทันที

7. ขั้นตอนติดตามและประเมินผล (Monitoring)

หลังจากเจ้าของโครงการได้ดำเนินโครงการ หรือดำเนินกิจการแล้ว จะต้องมีการติดตามประเมินผลว่าเจ้าของโครงการได้ก่อสร้างโครงการตามแบบที่เสนอไปหรือไม่ และปฏิบัติตามมาตรการลดผลกระทบที่ได้เสนอไว้ในรายงานหรือไม่ ทั้งนี้ต้องมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ติดตามและประเมินผล

5.2 ประโยชน์ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถช่วยในการตัดสินใจว่าโครงการจะยกเลิกหรือเดินหน้าต่อไป ในกรณีที่เห็นว่าควรเดินหน้าต่อไป ก็สามารถช่วยขัดเกลาปรับปรุงโครงการให้สามารถดำเนินการต่อไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างราบรื่นขึ้นเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและเป็นที่ยอมรับของสังคมมากขึ้น โดยการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะช่วยในการ (ฉัตรไชย รัตนไชย, 2546 : 6)

- ทำนายผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบที่อาจเกิดขึ้นหากมีการดำเนินโครงการ
- หาแนวทางที่จะลดผลกระทบทางลบและพยายามปรับปรุงรูปแบบโครงการ ในรายละเอียดให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสังคมของพื้นที่
- นำเสนอการทำนาย มาตรการบรรเทาลดจนหาทางเลือกต่าง ๆ เสนอต่อผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม (2543 : 12-13) กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้

1. ช่วยในการวางแผนการใช้ประโยชน์ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ นอกเหนือจากการมองประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว
2. ช่วยพิจารณาว่าโครงการที่เกิดขึ้นจะเกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับใดและผู้ประกอบการจะได้มีมาตรการในการป้องกันและแก้ไขผลกระทบอย่างเหมาะสม

3. เพื่อคาดการณ์ประเด็นปัญหาสำคัญที่อาจเกิดขึ้นอย่างถูกหลักวิชาการซึ่งได้เตรียมป้องกันและแก้ไขไว้ตั้งแต่ขั้นเตรียมการ
4. ช่วยเลือกมาตรการที่เป็นไปได้ทางปฏิบัติ
5. เป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจในการลงทุนหรือพัฒนาโครงการ การเตรียมแผน - งานและการเงินในการจัดการสิ่งแวดล้อม
6. เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดแผนการติดตามตรวจสอบผลกระทบต่างๆ ที่เกิดจากการก่อสร้างและดำเนินโครงการ

6. การพัฒนาโครงการโรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย

6.1 ความเป็นมาของโครงการ

ประเทศไทยเริ่มนำก๊าซธรรมชาติมาใช้เมื่อปี พ.ศ.2524 โดยการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยได้นำก๊าซจากอ่าวไทยขึ้นมาใช้ประโยชน์โดยวางท่อส่งก๊าซในทะเลขนาด 36 นิ้วจากแหล่งเอราวัณมาขึ้นฝั่งที่อำเภอมาบตาพุด จังหวัดระยองและได้วางท่อส่งก๊าซบนบกไปยังโรงไฟฟ้าบางปะกงและพระนครศรีไต้ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เพื่อนำก๊าซธรรมชาติไปเป็นเชื้อเพลิงในการผลิตกระแสไฟฟ้าและดำเนินการก่อสร้างโรงแยกก๊าซหน่วยที่ 1 ที่มาบตาพุด จังหวัดระยองขึ้นซึ่งเปิดดำเนินการเมื่อปี พ.ศ.2528 เพื่อแยกเป็นก๊าซผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น ก๊าซมีเทน ก๊าซอีเทน ก๊าซโพรเพน ก๊าซปิโตรเลียมเหลวและก๊าซโซลีนธรรมชาติ ต่อมาเมื่อความต้องการใช้ปิโตรเลียมเหลวในประเทศมีปริมาณสูงขึ้น รัฐบาลจึงอนุมัติให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ดำเนินการก่อสร้างโรงแยกก๊าซหน่วยที่ 2 และหน่วยที่ 3 เพิ่มขึ้นเพื่อรองรับความต้องการของคนไทยที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและได้ขยายระบบท่อส่งก๊าซธรรมชาติมาในภาคใต้ โดยการก่อสร้างท่อส่งก๊าซในทะเลจากแหล่งเอราวัณมายังอำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช พร้อมทั้งดำเนินการก่อสร้างโรงแยกก๊าซขนอม (หน่วยที่4) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตก๊าซปิโตรเลียมเหลวให้ตลาดในภาคใต้ของประเทศ และได้ทำการส่งก๊าซให้กับโรงไฟฟ้าขนอมเพื่อใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้าของภาคใต้ (การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ,2542 : 15-17)

โครงการโรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย เกิดขึ้นเนื่องจากข้อตกลงร่วมกันระหว่างประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย ในการนำก๊าซธรรมชาติในแหล่งพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย (Thailand-Malaysia Joint Development Area : JDA) มาใช้ประโยชน์ร่วมกันในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยและรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย โดยการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย

ไทย และ บริษัทPetroleum Nasional Berhad(Petronas หรือ เปโตรนาส) เป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน บนหลักการร่วมทุน 50 : 50 และในระยะต่อมาได้ก่อตั้งเป็นบริษัท ทรานส์ ไทย-มาเลเซีย(ประเทศไทย) จำกัด เมื่อกุมภาพันธ์ 2543 เพื่อเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการในโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติและโรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย มีลำดับความเป็นมาดังนี้ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2545 : 2_3 - 2_69)

วัน เดือน ปี	ลำดับเหตุการณ์
21ก.พ. 22	รัฐบาลไทยและรัฐบาลมาเลเซียลงนามในบันทึกความเข้าใจ ในการจัดตั้งองค์การร่วมไทย-มาเลเซีย เพื่อสวรมสิทธิ์แทนรัฐบาลทั้งสองในการแสวงประโยชน์จากทรัพยากรปิโตรเลียมในพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย (Thailand- Malaysia Joint Development Area : JDA)
30 พ.ค. 33	รัฐบาลไทยและรัฐบาลมาเลเซียจัดตั้งองค์การร่วมไทย-มาเลเซีย และออกพระราชบัญญัติองค์การร่วมไทย-มาเลเซีย
21 เม.ย. 37	องค์การร่วมไทย-มาเลเซีย ลงนามแบ่งปันผลผลิตกับผู้ประกอบการ
5 มี.ค. 39	คณะรัฐมนตรีอนุมัติให้ ปตท.ลงนามในบันทึกแสดงเจตจำนงกับเปโตรนาส ในการร่วมซื้อก๊าซ JDA และนำมาใช้ประโยชน์ในประเทศไทยโดยจะแสวงหาโอกาสร่วมทุนกับ ปตท. ในโครงการใช้ประโยชน์ก๊าซในไทย
7 เม.ย. 41	คณะรัฐมนตรีเห็นชอบการซื้อก๊าซ JDA และหลักการร่วมทุนระหว่าง ปตท. และเปโตรนาส
22 เม.ย. 41	ลงนามใน Gas Sales Agreement - Head of Agreement (GSA-HOA) การซื้อขายระหว่าง ปตท และเปโตรนาสกับกลุ่ม ผู้ขาย (องค์การร่วมไทย-มาเลเซีย และกลุ่มผู้ประกอบการ)
14 ก.ย. 42	คณะรัฐมนตรีอนุมัติการร่วมทุนระหว่าง ปตท. และเปโตรนาส ในโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติ และโรงแยกก๊าซธรรมชาติ ไทย - มาเลเซีย
30 ต.ค. 42	ปตท. และเปโตรนาส ร่วมลงนามในสัญญา 4 ฉบับ คือ สัญญาซื้อขายก๊าซ สัญญาผู้ถือหุ้น สัญญาให้ยืมคืน ระหว่าง ปตท. และเปโตรนาส สัญญาแม่บทการร่วมทุน
4 ก.พ. 43	จัดตั้งบริษัท ทรานส์ ไทย-มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด เพื่อดำเนินการโครงการโรงแยกก๊าซธรรมชาติและท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย - มาเลเซีย

6.2 รายละเอียดโครงการ

โครงการโรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ของบ้านโคกสัก ตำบลสะกอม อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มีสภาพที่ตั้งเป็นพื้นที่เป็นที่ราบสูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลาง 1-2 เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทุ่งนาทิ้งร้างและป่าเสม็ด ชุมชนที่อยู่ใกล้ที่สุดห่างจากพื้นที่โครงการระยะทางประมาณ 1.5 กิโลเมตร ใช้พื้นที่ในการก่อสร้างประมาณ 400 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ใช้สอยต่าง ๆ ดังนี้

พื้นที่สีเขียว ประมาณ 94 ไร่ (23.5%)

พื้นที่ส่วนอำนวยความสะดวกและสำนักงาน ประมาณ 21 ไร่ (5.25%)

พื้นที่ส่วนสาธารณูปโภคต่างๆ ประมาณ 45 ไร่ (11.25%)

พื้นที่ส่วนผลิต ประมาณ 240 ไร่ (60.0%)

โรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย โดยมีขนาดกำลังผลิตหน่วยละประมาณ 425 ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน โดยมีผลิตภัณฑ์จากการแยกก๊าซประมาณได้ดังนี้

ก๊าซเชื้อเพลิงอุตสาหกรรม (Sales gas) 312 ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน

ก๊าซหุงต้ม (LPG) 151,399 ตันต่อปี

ก๊าซโซลีนธรรมชาติ (NGL) 98,825 ตันต่อปี

ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ 1,650,000 ตันต่อปี

6.2.1 กระบวนการแยกก๊าซธรรมชาติ

ก๊าซที่ใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับโรงแยกก๊าซธรรมชาติ ไทย-มาเลเซีย ได้มาจากแหล่งก๊าซในพื้นที่พัฒนาร่วมไทย - มาเลเซีย (JDA) โดยวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติในทะเลมาขึ้นฝั่งและเข้าโรงแยกก๊าซธรรมชาติที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ก๊าซธรรมชาติประกอบด้วยก๊าซไฮโดรคาร์บอนหลายชนิดรวมกันและมีสองสถานะรวมกัน ส่วนที่เป็นของเหลวเรียกว่าก๊าซเหลว (Concentrate) และส่วนที่เป็นก๊าซเรียกว่าก๊าซธรรมชาติ

กระบวนการแยกก๊าซ จะใช้วิธีการลดความดันและการกลั่นลำดับส่วน โดยอาศัยคุณสมบัติของก๊าซไฮโดรคาร์บอนแต่ละชนิดที่มีจุดเดือดที่แตกต่างกันและมีอุณหภูมิลดความดันแล้วจึงส่งเข้าสู่หอแยกลำดับส่วนเพื่อแยกผลิตภัณฑ์ต่างๆ โดยมีอุปกรณ์หลักคือ

- หน่วยแยกก๊าซเหลวผสม (Slug catcher liquid treatment unit)
- หน่วยกำจัดปรอท (Mercury removal unit)
- หน่วยกำจัดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂ removal unit)
- หน่วยกำจัดความชื้น (Dehydration unit)

- หน่วยแยกก๊าซมีเทน (De-methanization unit)
- หน่วยแยกโพรเพน (De-propanization unit)
- หน่วยแยกก๊าซหุงต้ม (LPG unit)
- หน่วยเพิ่มความดันก๊าซเชื้อเพลิงอุตสาหกรรม (Sales gas unit)
- หน่วยกำจัดไฮโดรเจนซัลไฟด์ (H_2S removal unit)
- หน่วยผลิตกระแสไฟฟ้า

กระบวนการแยกก๊าซจะเริ่มตั้งแต่การนำก๊าซธรรมชาติขึ้นจากแหล่งก๊าซ แล้วเข้าสู่กระบวนการเตรียมก๊าซ โดยเข้าสู่หน่วยแยกก๊าซเหลวผสมเพื่อทำการแยกก๊าซผสมในส่วนที่เป็นก๊าซและของเหลวออกจากกันแล้วส่งก๊าซเข้าหน่วยกำจัดปรอท ในส่วนก๊าซเหลวจะเพิ่มอุณหภูมิแล้วทำการแยกส่วนโดยส่วนบนที่เป็นก๊าซจะไปยังหน่วยกำจัดปรอทเช่นข้างต้น ในขณะที่ส่วนของก๊าซเหลวจะส่งไปยังหน่วยแยกก๊าซอีเทนต่อไป

ก๊าซจากหน่วยแยกก๊าซเหลวผสมที่ถูกส่งเข้าหน่วยกำจัดปรอท จะถูกแยกปรอทออก แล้วส่งเข้าหน่วยกำจัดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ เพื่อแยกก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออก หลังจากนั้นก๊าซธรรมชาติที่ถูกแยกก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกแล้ว จะเข้าสู่หน่วยกำจัดความชื้นซึ่งจะดูดซับน้ำออกจากก๊าซธรรมชาติ เพื่อแยกก๊าซออกด้านบน ไปสู่หน่วยแยกก๊าซมีเทน

ก๊าซจากหน่วยแยกความชื้นจะไหลไปสู่หอแยกลำดับส่วน โดยการลดความดันและลดอุณหภูมิจนทำให้ก๊าซอีเทน โพรเพน และก๊าซไฮโดรคาร์บอนหนักอื่น ควบแน่นเป็นของเหลวไหลออกด้านล่างไปสู่หน่วยแยกก๊าซอีเทน ส่วนก๊าซมีเทนออกด้านบนทำการลดความดันแล้วไหลสู่หอแยกก๊าซเย็น ก๊าซที่ควบแน่นเป็นของเหลวไหลไปหน่วยแยกอีเทนส่วนก๊าซออก ทำการเพิ่มอุณหภูมิ ไหลกลับจากหน่วยแยกอีเทนเข้าถังเพิ่มความดัน แล้วส่งไปกำจัดก๊าซไฮโดรเจนซัลไฟด์ เพื่อให้ได้ก๊าซเชื้อเพลิงอุตสาหกรรม จากก๊าซเหลวที่เหลือจะเข้าสู่หน่วยแยกอีเทน หน่วยแยกก๊าซโพรเพน และหน่วยแยกก๊าซหุงต้มตามลำดับ เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ ก๊าซหุงต้ม และก๊าซโซลีน

6.2.2 การนำผลิตภัณฑ์จากโรงแยกก๊าซธรรมชาติมาใช้ประโยชน์

ก๊าซเชื้อเพลิงอุตสาหกรรม (Sales gas) ประกอบด้วยมีเทนและอีเทนเป็นส่วนใหญ่ ใช้เป็นเชื้อเพลิงในโรงไฟฟ้าและโรงงานอุตสาหกรรม ใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมผลิตปุ๋ยเคมี หรือเป็นวัตถุดิบสำหรับผลิตแอลกอฮอล์เมทานอล นอกจากนี้เมื่อนำไปอัดสามารถใช้เป็น

เชื้อเพลิงในยานยนต์ได้ ซึ่งเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าก๊าซธรรมชาติสำหรับยานยนต์ (NGV-Natural gas for vehicles)

ก๊าซหุงต้ม (LPG:Liquefied petroleum gas) เป็นส่วนผสมของก๊าซโพรเพน (Propane) และก๊าซบิวเทน (Butane) ใช้เป็นเชื้อเพลิงในครัวเรือน ยานพาหนะและเครื่องจักรกล การเชื่อมโลหะ ตลอดจนโรงงานอุตสาหกรรมบางประเภท

ก๊าซโซลีนธรรมชาติ (NGL : Natural gasoline) สำหรับส่งให้โรงกลั่นน้ำมัน เพื่อผลิตเป็นผลิตภัณฑ์น้ำมันเชื้อเพลิง และตัวทำละลาย

ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂) เป็นผลพลอยได้จากการแยกก๊าซ สามารถนำมาอัดความดันและลดอุณหภูมิหรือทำเป็นน้ำแข็งแข็ง เพื่อใช้ในอุตสาหกรรมน้ำอัดลม ทำแผ่นเทียม และถนอมอาหาร

7. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปี พ.ศ. 2540 ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจมีส่วนร่วมของประชาชน

หลักการในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2540 ที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจแบ่งพิจารณาใน 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ด้านประชาชนซึ่งบัญญัติไว้ในหมวด 3 เรื่องสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยและด้านรัฐซึ่งบัญญัติไว้ในหมวด 5 เรื่องแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ โดยเฉพาะด้านประชาชนมีมาตราที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนประกอบด้วย 3 มาตรา คือ

มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลย์และยั่งยืนทั้งนี้ตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 56 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครองส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อม ที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยสวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการ

ศึกษาทางด้านสิ่งแวดล้อมให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินโครงการ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น องค์การอื่นของรัฐเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายตามที่วรรคหนึ่ง และวรรคสองย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 59 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาตหรือดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตหรือส่วนได้เสียอื่นใดที่เกี่ยวข้อง ตนหรือท้องถิ่นและมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าวทั้งนี้ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นที่กฎหมายบัญญัติ

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่ จะเป็นการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาของรัฐ เช่น โครงการพัฒนาชุมชนซึ่งไม่มีขั้นตอนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ส่วนโครงการที่รัฐกำหนดให้มีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมนั้น บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้สำรวจความเห็นถึงความเหมาะสมในการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยกลุ่มที่ทำการสำรวจประกอบไปด้วยกลุ่มผู้พิจารณารายงาน กลุ่มนิติบุคคลผู้จัดทำรายงาน กลุ่มองค์กรเอกชนผู้สนใจด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มหน่วยงานอนุญาตเพื่อประกอบการและกลุ่มประชาชนทั่วไป ซึ่งสรุปได้ว่าทุกฝ่ายมีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ดีและควรนำมาใช้เป็นขั้นตอนหนึ่งในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม แต่ก่อนที่จะจัดให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ควรให้ประชาชนได้มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องสิ่งแวดล้อม การป้องกันรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการรับรู้ลักษณะข้อมูลของโครงการ ผลดี ผลเสียของโครงการ

อุษณีย์ ศิริสุนทรพงษ์ (2538) ได้ศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐศึกษาเฉพาะกรณีโครงการเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ โดยศึกษาถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมและปัญหาในการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการเขื่อนขนาดใหญ่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการเขื่อนขนาดใหญ่ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการโครงการเขื่อนขนาดใหญ่ นักวิชาการเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนและผู้นำชาวบ้านจากพื้นที่ในกรณีตัวอย่าง 3 กรณีได้แก่เขื่อนปากมูล

เชื่อมแก่งเสื่อเต็นและเชื่อมปลาปัก รวมผู้ให้สัมภาษณ์ 31 คน ผลการศึกษาปรากฏว่าในโครงการขนาดใหญ่ส่วนที่ต้องใช้เทคนิคซับซ้อนและขั้นตอนการรับผิดชอบของหน่วยงานราชการ เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและพบว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมีค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะได้รับผลกระทบจากโครงการ ปัญหาการมีส่วนร่วมที่พบ คือ ปัญหาเรื่องข้อมูลข่าวสาร ปัญหาในการจัดทำประชาพิจารณ์ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ของโครงการ และหน่วยงานราชการ ปัญหาจากตัวชาวบ้านและปัญหาอื่น ๆ และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งสี่กลุ่มพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมแยกเป็นแนวทางตามเป้าหมายที่แตกต่างกัน

สุภาณดา เหล็กเพชร (2539) ได้ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในโครงการโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครซึ่งมีบุตรกำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนใน 3 สังกัด คือสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานการศึกษาเอกชนประจำปีการศึกษา 2539 จำนวน 466 ราย ผลการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมในระดับปานกลางและเห็นด้วยกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมคือการรับข่าวสาร การร่วมประชุมปรึกษาหารือ การแสดงความคิดเห็น การร่วมเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาหรือสภาที่ปรึกษาและกลไกทางกฎหมายและส่วนใหญ่เห็นว่าประชาชนควรเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของโครงการ พฤติกรรมการใช้พลังงานไฟฟ้า การศึกษา รายได้เฉลี่ย อายุ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นที่ต่างกันและปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนคือประชาชนบางส่วนขาดความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์พลังงาน การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับโรงไฟฟ้านิวเคลียร์น้อย รัฐบาลหรือหน่วยงานเจ้าของโครงการไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาของรัฐอย่างเต็มที่

นอกจากนี้งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาของไทยที่ผ่านมาส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในแง่ของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและศึกษาตัวแปรที่ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาในครั้งนี้ดังนี้

เพศ

ความเป็นเพศหมายถึงองค์ความรู้ที่สร้างความหมายให้กับความแตกต่างทางร่างกายเป็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนในทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และจิตวิทยาระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ความเป็นเพศเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคม (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2540 : 197) และการที่สังคม

จำแนกความเป็นเพศขึ้น โดยให้ผู้หญิงมีคุณลักษณะบางอย่างและผู้ชายมีคุณลักษณะบางอย่าง เชื่อว่าเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้และนำไปสู่การกำหนดบทบาทหน้าที่ รวมทั้งสถานะสูงต่ำที่แตกต่างในสังคม (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2540 : 200) นับว่าเพศนั้นเป็นลักษณะเฉพาะของมนุษย์ที่บ่งชี้ความแตกต่างพื้นฐาน ซึ่งอาจมีผลต่อการประกอบกิจกรรมต่างๆ ในสังคมดังจะเห็นได้ว่าเพศชายมักจะได้รับตำแหน่งหน้าที่จากสังคมมากกว่าเพศหญิงและในขณะเดียวกันยังส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคมได้มากกว่าซึ่งอาจมีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของฉอ้าน วุฒิกรรมรักษา (2526 : 125) ซึ่งศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสร้างงานในชนบท:ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการที่ได้รับรางวัลดีเด่นของตำบลคุ้งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี พบว่าความแตกต่างด้านเพศเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนคือเพศชายเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง การศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร : ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์การเกษตรบ้านลาด จำกัด จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งพบว่าเพศเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมกล่าวคือสมาชิกเพศชายจะมีส่วนร่วมในกิจกรรม สหกรณ์มากกว่าสมาชิกเพศหญิง (พรศักดิ์ พัชรพจนานภรณ์, 2536 : 68 -70) และจากการศึกษาของกรรณิกา ชมดี (2524 : 108) ซึ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ศึกษาเฉพาะโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอลำปาง จังหวัดอุบลราชธานีก็พบว่าเพศมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเพศชายเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามากกว่าเพศหญิงเช่นกันและยังสอดคล้องกับผลการศึกษา ประภาศรี พิทักษ์สินสุข (2532 : บทคัดย่อ) ซึ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบท ศึกษาเฉพาะโครงการสุพรรณบุรีพบว่า เพศมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาและจากรายงานการวิจัยของกระทรวงมหาดไทย,กรมพัฒนาชุมชน (2519 : 86-90)เกี่ยวกับโครงการสารภี ตำบลข้าวม่วง อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่ ก็พบว่าสมาชิกกลุ่มที่เป็นเพศชายเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าสมาชิกกลุ่มที่เป็นเพศหญิงเช่นกัน

อายุ

การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นต้องอาศัยการเรียนรู้ทางสังคม โดยจะให้ความสำคัญต่อลักษณะของสถานการณ์ หรือสิ่งแวดล้อม นักทฤษฎีการเรียนรู้ก็สามารถพิสูจน์ได้ว่าความคิดและการกระทำของมนุษย์นั้นสามารถ

เปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์และอายุ กล่าวคือ ผู้ที่มีอายุน้อยและอายุมากจะรับสิ่งใหม่ และการตัดสินใจที่แตกต่างกัน (ดวงเดือน พันธุนาวิน, 526 : 108) และโรเจอร์ (Rojer, 1964 : 172 – 183) กล่าวถึงอายุว่าเป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับการยอมรับของใหม่ โดยผู้ที่มีอายุแตกต่างกันจะมีสภาพจิตใจ อารมณ์และแนวความคิดและประสบการณ์ในการดำรงชีวิตต่างกัน หรืออาจจะทำให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันด้วยเช่นกัน ในแนวทางเดียวกันที่บรูเนอร์ (Bruner, 1959 :120) ได้สรุปผลการวิจัยของนักวิชาการหลายท่านที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางสังคมว่าอายุมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา นอกจากนี้วัช เบญจาทิกุล (2529 : บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนชาวเขาในการพัฒนา สมใจ เข็มเจริญ (2531 : บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : กรณีศึกษา ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ และ ประภาศรี พิทักษ์สินสุข (2532 : บทคัดย่อ) ซึ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบท : กรณีศึกษาโครงการสุพรรณบุรี นั้นต่างพบว่าอายุนั้นมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนเช่นกัน

ระดับการศึกษา

การศึกษาเป็นแนวทางหนึ่งที่บุคคลจะเปลี่ยนพฤติกรรม ความรู้สึก ความคิดเห็นเพราะได้เรียนรู้บางสิ่งบางอย่างเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความคิดเห็นในบางเรื่องกล่าวคือ ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าจะมีการเรียนรู้ มีความรู้เพิ่มขึ้น มีความเฉลียวฉลาดเพิ่มขึ้นทำให้มีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่า (สุชา จันทรโสม, 2527 : 152) และการศึกษายังมีบทบาทในการกำหนดสถานภาพทางสังคมของบุคคล กล่าวคือ บุคคลที่มีการศึกษาสูงมีโอกาสในการเลือกดำเนินชีวิตและได้รับการยกย่องในสังคม (เวท ธโนปจัย, 2515 : 114) นอกจากนี้การศึกษายังเป็นปัจจัยที่ช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมสามารถทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมได้ (ถนอม มากะจันทร์, 2514 : 42) ความแตกต่างนี้จะส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกกระทำในสังคมอันอาจส่งผลต่อการการมีส่วนร่วมในสังคมได้ ดังจะเห็นได้ว่าการศึกษาในแนวทางนี้ที่หลากหลาย กล่าวคือจากการศึกษาของ โคฟแมน (Kaufman, 1949 : 301) พบว่าการศึกษามีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน จากการศึกษาของแอนเดอร์สัน (Anderson, 1952 :198) ก็พบว่าการศึกษาที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางสังคมในการศึกษาการมีส่วนร่วมทางสังคมในหมู่บ้านหนึ่งในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ สหรัฐอเมริกา ในทำนองเดียวกันนี้ จ้านง ไพโรจน์ (2533 : บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครง

การสันติมิตรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อำนาจ สุธาประดิษฐ์ (2533 : 78) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด อำเภอรัษฎา จังหวัดสงขลา ส่วนโสภณ เดชมา (2528 : 40) ศึกษาทัศนคติของนักศึกษาวิทยาลัยครูที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และฉอาน วุฒิกรรมรักษา (2526 : 114 – 115) ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีต่อการมีส่วนร่วมในโครงการสร้างงานในชนบท : ศึกษาเฉพาะโครงการที่ได้รับรางวัล ตำบลคิ่งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรีต่างพบว่าระดับการศึกษามีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่างๆ

รายได้

รายได้หรือฐานะทางเศรษฐกิจเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญและมีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของประชาชน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของชินชัย ชี้เจริญ (2528 : บทคัดย่อ) ซึ่งทำการศึกษการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน ผลกระทบจากการแบ่งช่วงชั้นบุคคลในชุมชนแออัด กรณีศึกษาชุมชนแออัด ซอยอินทามระ 10 เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร พบว่าการขาดแคลนทุนทรัพย์ เป็นสาเหตุส่วนใหญ่ที่ทำให้บุคคลไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆได้ซึ่ง บิดเดิ้ลและโทมัส (Biddle and Thomas, 1960 : 96) กล่าวว่า บุคคลจะกระทำการใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังมีรายงานการวิจัยของกรรณิกา ชมดี (2524 : 108) ซึ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ศึกษาเฉพาะ โครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี และมีรายได้ต่อหัวสูงเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการมากกว่า ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า ซึ่งการศึกษานี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ อารยา วัฒนกิจ (2526 : 79) ในการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในเขตอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี และสุวิสวัสดิ์ หุ่นพยนต์ (2528 : 119) ซึ่งศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของประชาชนยากจนศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านเขาดิน ตำบลวังน้ำลาด อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ และฉอาน วุฒิกรรมรักษา (2526 : 144 – 115) ได้ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสร้างงานในชนบท ผลการศึกษาชี้ได้ไปในแนวทางเดียวกันว่ารายได้นั้นมีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมกล่าวคือผู้ที่มีรายได้สูงมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ มากกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำ

อาชีพ

การที่ประชาชนประกอบอาชีพต่างกันย่อมแสดงถึงความรู้ ประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งจะยังผลต่อความคิดความเชื่อในด้านต่างๆ รวมทั้งพฤติกรรมการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน เช่น ผู้ที่มีอาชีพเกษตรกรรม ใช้แรงงานย่อมมีวิถีชีวิตแตกต่างจากผู้ที่มีอาชีพรับราชการหรืออาชีพค้าขาย ดังนั้นบุคคลที่มีอาชีพต่างกันจึงอาจให้ความสำคัญการให้ความร่วมมือแตกต่างกัน คันสนะ ตันติชาติ (2531 : 68 - 88) ศึกษาการมีส่วนร่วมของกรรมการสภาตำบลในโครงการพัฒนาแหล่งน้ำจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าอาชีพที่ต่างกันมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กแตกต่างกันเช่นเดียวกับสภาพ อิทธิพงษ์ (2530 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ป่าชายเลนศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอท่าใหม่ และนายายอาม จังหวัดจันทบุรี พบว่า อาชีพมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน เช่นกัน

ความรู้ ความเข้าใจ

การแสดงพฤติกรรมของบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการด้วยกัน ความรู้ ความเข้าใจก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ทฤษฎีการรับรู้ทางสังคมอธิบายว่าบุคคลจะประเมินพฤติกรรมโดยเห็นว่าการใดจะเป็นที่ยอมรับก็จะแสดงตอบในทางที่ดี ซึ่งเหตุของการแสดงพฤติกรรมย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ ความเข้าใจ หากมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ย่อมจะทำให้เห็นด้วยและมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น (บุญเยี่ยม ตระกูลวงษ์, 2528 : 580) และบีล (Beal, 1971 : 249) กล่าวว่าตัวแปรที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในงานทุกอย่างที่มีนัยสำคัญทางสถิติสูงจะเป็นตัวแปรที่เปลี่ยนแปลงได้ เช่นความพอใจ ความเข้าใจคือถ้าเข้าใจหลักการโดยละเอียดถูกต้องแล้วก็มักจะให้ความร่วมมือดี เพราะมองเห็นคุณค่าของงานและในทำนองเดียวกันถ้าเราไม่มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการของงานนั้นก็จะไม่ให้ความร่วมมือเลยหรือร่วมมือแต่น้อย จากการศึกษาของอารยา วัฒนกิจ (2526 : 79) ซึ่งศึกษาปัจจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในเขตอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี และสุเมธ แสงนันทนวล (2524 : บทคัดย่อ) ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ในกิจกรรมหมู่บ้านแบบคหบาล ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านสหกรณ์เคหะสถาน กรุงเทพฯ จำกัด โครงการ 4 กรุงเทพมหานคร อำนาจ สุชาประดิษฐ์ (2533 : 78) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์สวัสดิการตลาด อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ต่างพบว่าผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจสูงมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่มีความเข้าใจน้อย ในทำนอง

เดียวกันนี้จากการศึกษาของ อุบลวรรณ สืบยุค (2529 : 59) ซึ่งศึกษาปัจจัยบางประการที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่อยู่อาศัย : ศึกษากรณีการตั้งถิ่นฐานใหม่ของผู้ที่มีรายได้น้อย โครงการฟื้นฟูนครบางบัว กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่าความเข้าใจในหลักการของโครงการมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่อยู่อาศัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือผู้ที่มีความเข้าใจในหลักการของโครงการมากมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่อยู่อาศัย มากกว่าผู้ที่ไม่มีความเข้าใจ

การเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆและการมีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคมในชุมชน

การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในทุกสังคม โดยเฉพาะสังคมชนบทของไทย นั้น มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆมากมายรวมถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคมในชุมชนและการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆดังกล่าวนี้เอง มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมจากการศึกษาของสกล จันทรักษ์ (2528 : 75) ซึ่งศึกษาปัจจัยบางประการที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล จังหวัดตรัง พบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่มจะมีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล มากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มและในทำนองเดียวกัน จานงค์ ไพโรจน์ (2533:บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการสันตินิมิตในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่าความเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม มีระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันคือผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มและ เพ็ญศรี รัตนะ (2536 : 113) ได้สรุปปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน จังหวัดอุบลราชธานี ในงานพัฒนาสิ่งแวดล้อม ต่างพบว่าความเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมและการมีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคมในชุมชนเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันและสอดคล้องกับการศึกษาของแนว โสติพันธ์(2534 : 28) ซึ่งได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของประชาชนในชนบทในเขตพื้นที่ จังหวัดสงขลาพบว่าประชาชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือกลุ่มพลังต่างๆ มีความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่างๆ

ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น

การตั้งถิ่นฐานหรือการอาศัยอยู่ในชุมชนหรือหมู่บ้านนั้นเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่อาจมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน จากการศึกษาของกรมพัฒนาชุมชน (2519 : 5) พบว่าประชาชนซึ่งเข้าร่วมโครงการสารภีส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลามากกว่า 20 ปีและโคฟแมน (Kaufman, 1949 : 39) พบว่าความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนคือผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นยาวนานจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นในระยะสั้น